

Jovica Aćin

SRPSKI PROFESOR

Nigde kao u tom gradu nisam imao tako jak utisak da sam okružen mnogim tajnama, a koje, koliko god se trudio, nikad neću dokučiti. Ne mislim da su to neke tajne iz njegove istorije ili tajne njegove arhitekture, iako i one mogu da doprinose misteriji koja me je sačekala, misteriji koju ne umem da formulišem, a znam da njen opis ne iziskuje mnogo reči. Baš zato što ne traži mnogo reči, te reči ne uspevam da pogodim. One lebde oko izvesnog oskudnog obilja. Poput osa su koje nas napadaju. I ako nas ubode jedna iz roja, nikad ne možemo da budemo sigurni koja je nasrnula na nas. Kao da ti govore, svaka od nas je čitav roj, kad te jedna ubode, ubole su te sve. Tako je i s tajnama tog grada: ako pomislite da ste uspeli jednu od njih da izdvojite, biće to samo iluzija, jer nema među tajnama jedne koja bi se dala razlučiti od ostalih. Sve su se odjednom smestile na vašim leđima, sve ih nosite sa sobom dok idete gradskim ulicama, jer sve u isti mah žele da im se posvetite, ne birajući između njih ovu ili onu koja vam se najviše dopada.

Oštrina i blagost, pri čemu su obe poprimile najjednostavniji mogući oblik, uporno vas prate, ali nijednog trenutka niste kadri da razaberete da li vas prate da bi vas štatile ili da bi vam pretile i naposljetku vam naudile. Video sam kako u crkvu ulazi porodica. Glava porodice je u crnom odelu i beloju košulji. Iza glave su supruga i majka, obe u crnim haljinama i crnim velovima preko lica. Izišli su iz velikih crnih kola, a s njima je izišao i pratilac, muškarac omanjeg stasa i tvrdog lica. Sako mu je raskopčan, a obe ruke drži ispod sakoa. Uz njihov auto, odmah je stao i drugi, takođe crn. Iz ovoga su se pojavila još tri muškarca. Ta četvorica su, očigledno, obezbeđenje porodice. Zastao sam i posmatram. Jedan iz obezbeđenja me je uočio i dugo zadržao pogled na mome licu. Pitao sam se da li bih i ja mogao da uđem u crkvu. Kročio sam put ulaza ispred kojeg su ostala dvojica iz obezbeđenja. Jedan od njih, onaj koji me je maločas uočio, gotovo neprimetno mi je odmahivao glavom. Znak je bio jasan: da zasad ne računam da mogu da uđem. Crkvena služba je privatna. Zar je Bog odjednom nečije privatno vlasništvo? Cela situacija delovala je na mene preteće, ali istovremeno sam osećao neku sigurnost: sve je u pouzdanim rukama, ništa strašno se neće dogoditi ako budem mirovao. Zato sam spokojno odšetao do Trga Svetog Domenika, a potom Uličicom mrtvih do Vučirije, pijace na kojoj se, bez obzira na prijatan žamor i tezge sa sicilijanskim voćem i povrćem, ništa od preplitanja oštine i blagosti nije gubilo. A napetost u tom preplitanju nastavljala je da me umiruje. Tajne grada su prisutne u celom širem centru koji sam obišao za dan. Nisu očekivale od mene da ih rešavam, niti je meni, kao početka, u prvim časovima boravka, više padalo na um da se oko njih upinjem. Prihvatao sam ih kao takve. U gostionici na čijoj sam terasi predahnuo uz pečeni odrezak sabljarkje i bokal vina, i koja se takoreći nadvija nad središnji deo Vučirije, rekao sam sebi *to je Palermo i takav je Palermo*. U njemu nisam mogao ni na šta drugo da mislim osim da sam u njemu. Prožet tim osećanjem, danas mi je razumljivo zašto sam bio neveran prema dobronamernom mladiću koji mi je

MONTAŽA

pomogao na stanici u Ćironi i nisam mu poslao obećanu razglednicu. Uostalom, pokazalo se da sa Ćironskog aerodroma nisam mogao ni da odletim do Sicilije. Tada još nije bilo nisko-budžetnih avio-kompanija, a s tog aerodroma nije bilo međunarodnih linija. Morao sam devedesetak kilometara južno, do barselonske luke, i tek odatle sam uveče otplovio. Kapetan je brod proveo kroz noćnu izmaglicu. Pored vulkana, od kojeg je ivica noći na istoku poprimala tamnocrvenu boju, i iz kojeg se, kao da kašljuca, u seriji malih eksplozivnih erupcija, izlivalo pomalo lave u more, što je u mediteranskom mraku, pod vedrim zvezdanim nebom, delovalo kao udaljena paklena vatrica, i voda tamo, mislim zureći u noć, ključala i isparavala, brod je, sa mnom kod ograde opšte palube, u svanuće uplovio u mirnu palermску luku. Gledajući u grad koji se pomaljao preda mnom, bio sam začuđen što grad na tom mestu uopšte postoji. Iznikao je iz noći, prizivajući sunce. Čim sam stupio s broda na pristanišni kej, neka neviđena jutarnja sila me je naterala da pohrlim u grad.

Dvadesetak godina kasnije saznaću da je, prema neimenovanom srpskom profesoru nemačkog jezika sa beogradskog Univerziteta, u istom gradu boravio i misteriozni, već ostareli Nemač Hans Rajter, koji je, pod pseudonimom Beno fon Arčiboldi, svesno ili nehotice, izmicao detektivski raspoloženim kritičarima svog dela. O svojim otkrićima srpski profesor je napisao tekst, opremljen ogromnim pratećim aparatom od napomena i izvora, i koji je objavljen, krajem 1996. ili početkom 1997. godine, u uglednom francuskom časopisu pod rukovodstvom Žan-Kloda Peletjea, jednog od tih kritičara. Do tog trenutka profesor je bio beznačajan lik u naučnom svetu. O njegovom tekstu, zahvaljujući kojem je profesor izišao na glas, znamo sledeće: napisan je, izgleda, po uzoru na neki davni tekst o Markizu de Sadu, čiji je autor otkrio dokumente koji svedoče da je Božanstveni markiz svoje rublje nosio u servis za pranje, zatim o njegovom višegodišnjem druženju sa izvesnim pozorišnim čovekom, te beleške nekog lekara s nazivima prepisanih lekova, račun o kupovini prsluka sa opisom dugmadi i utvrđenom bojom, i tako dalje. Tako je, ukratko, dokazano da je Markiz postojao, kao i da je imao veze sa osobama sad već zaboravljenim, s praljama, lekarima za triper od kojeg je bolovao i glumcima. Pri tome, nikad i niko nije ni sumnjao da je Markiz postojao. U Srbbinovom tekstu nije, naravno, bila reč o Markizu nego o neuhvatljivom Arčiboldiju. Istražujući, Srbbin je navodno proputovao Nemačku, Francusku, Švajcarsku, Grčku i ponovo Italiju. U tom trenutku sve su to šengenske zemlje, osim Švajcarske, koja se šengenskom ugovoru pridružila više od deset godina kasnije. Mogućno je zamisliti profesorove muke s novcem za putovanja u te zemlje, ali on je ipak nekako mogao da stekne toliki novac. Verovatno mu je problematičnije bilo s nabavkom dve vize, i to u doba kad jedva da su ikoga iz Srbije navedene zemlje lako prihvatale, osim Grčke. Većinom su i iselile svoje ambasade iz Beograda u Budimpeštu ili Beč. Srbi su proglašeni za đavole. Izvornik mojih saznanja o srpskom profesoru i njegovom tekstu po svemu sudeći nije previše vodio računa o svemu tome.

Svejedno. Tekst je predstavljao rezultat minucioznog istraživanja čija kruna je bila u tome da je Beno fon Arčiboldi, i upravo pod tim imenom, rezervisao u Palermu Alitalijinu avionsku kartu za let do Rabata, u Maroku. Karta je bila rezervisana za let sedam dana kasnije. Uzgred, Alitalijini avioni nisu ni tada leteli za Rabat ili ma koje drugo mesto u Maroku, kao što i sada lete, kad je reč o Severnoj Africi, samo za Kairo, Tunis i Alžir. A iz Palerma jedina direktna avionska veza za zemlje Magreba jeste za Tunis s kompanijom Tuniser. To je fan-

tomski srpski profesor morao da zna. To neznanje moram da mu oprostim, jer fantomski svet tek donekle oponaša naš svet i ima svoje nedokučive zakone, u šta se neprekidno uveravam na sopstvenoj koži.

Ali, zanemarimo i to, jer Arčiboldi, ni pod tim pseudonimom, kao ni pod svojim pravim imenom navedenim u pasošu, nije otputovao u Maroko. Posle objavljivanja teksta, urednik je, razmišljajući o slučaju sa Srbinovim tekstom, mogao samo da ga opsuje kao zaludno zamajavanje i obmanjivanje istinskih istraživača.

U opisu problematičnog teksta, takav kakav je dospao u moje ruke, sastavljen na pisaćem stolu studija u Ulici Joro u Blanesu, skrivaju se i nesumnjive protivrečnosti. O izrazima u tekstu se govori kao primeru ultrakonkretne kritike, nespekulativne, koja ne potura ideje niti se rukovodi njima, ništa ne tvrdi i ništa ne poriče, ne sumnja, niti ima pretenzije da ikoga uverava ili razuverava, nije ni za ni protiv, nego je nepristrasno oko koje traga za činjeničnim elementima, ne sudi o njima, izlaže ih hladno. To je arheologija zasnovana na faksimilima, fotokopirska arheologija. Sve u svemu, tekst koji ne operiše pretpostavkama nego jedino evidencijama.

A potom, kad je ustanovljeno da Arčiboldi nije otputovao Alitalijinim avionom u Rabat, ispostavlja se da tekst nije onakav kako je maločas kvalifikovan, nije ultrakonkretan i hladno nepristrasan. Odjednom je pun pretpostavki, mogućnosti, ideja. Srbin čak postaje i veoma ličan u opisivanju nemačkog pisca, govori o njemu kao tvrdoglavom čoveku, čak tvrdoglavom kao mazga, tvrdoglavom kao slon, ili nilski konj, ili nosorog. Traženi pisac je za Srbina melanholičan, naročito u sicilijanskim popodnevim. Jedan od hiljada i hiljada nemačkih staraca, samaca, koji na Mediteranu traže utehu u svojoj usamljenosti, i spremni su i da pređu more i lutaju po Severnoj Africi, od Atlasa do Atlantika, jer Italija, a to znači Evropa, nije više raj. Raj je u Africi. Ako je tekst delo „knjiškog moljca“ koji ne izbija iz biblioteke, kako objasniti da je taj „moljac“ tako aktivan, proputovao je pola Evrope i susreo se s mnoštvom osoba koje bi mogle nešto da znaju o pojavama Arčiboldija i njegovim iznenadnim nestancima, pa onda od njih izmamiti putokaze. To neki tunjavi knjiški moljac ne bi bio u stanju. Srpski profesor je čovek od akcije, sa znatnom tragalačkom strašću, a njegov tekst se, s druge strane, ispostavlja gotovo kao prevara „pacova iz biblioteke“. Ukratko, njegov opis ne deluje nimalo verodostojno. On je nepromišljeno zbrzan. Nekonzistentnost remeti ubedljivost lika. Otuda moram da mislim da je čitava afera nekako iznuđena. Neka-ko je dislocirana od opštestantske strategije. Najpre je potreban pravi ledolomac koji će provaliti kroz ledene grudi srpskog istraživača, a zatim, ili čak istovremeno, iz njih izbija vulkan vrelih, u najmanju ruku toplih izraza o magarećoj tvrdoglavosti i staračkoj i samačkoj melanholiji, s hrpom ideja i nagađanja o tome zašto je Arčiboldi odustao od putovanja u Maroko i naseljavanja u nekoj pećini na Atlasu, na šta je ukazivala dobra ženska intuicija Peletjeove engleske ljubavnice i saradnice, koju Francuz u svemu deli sa španskim kolegom. Zamislimo, Španija i Francuska dele Englesku, naizmenično spavajući s njom i da bi naposljetku izveli snošaj i utroje. Ali to je tek razvratna šala među članovima nekadašnje kolonijalističke porodice i zvuči mi kao engleski crni puding od svinjske krvi, koji bi se na vampirskim gozbama mogao služiti kao trešnja na vrhu kolača sa šlagom, jer na istoriju bismo mogli gledati kao na takvu gozbu kad su moral, prava i čovekoljublje neborivo pokriće za ispijanje tuđe krvi. Mogli bismo da puknemo od smeha pred tim stvarima koje sve vreme

iziskuju da ih uzimamo veoma ozbiljno. Neko će reći *pa to je umetnost*. Da, to je umetnost zakucavanja u zdrav mozak.

Posle ta dva sukobljena stava o Srbinovom tekstu više ne znam kakav je zaista taj tekst. Zbunjen sam, ne manje od njegovog urednika koji, recimo uz čašu votke, dok mu se pričinja-
vaju neke mrlje na zidu i mrlje na rukama, proklinje Srbina i njegov tekst, pa je i za mene, ne samo za Peletjea, sprski profesor „kurvinski sin“ koji zaluđuje valjane evropske kritičare. Ali, onda, zašto nijedan od tih kritičara, pa čak ni B., koji sve to fantomizuje, ne pomišlja da bi taj prepredeni Srbin mogao biti niko drugi nego lično Arčiboldi, stari genije izbegavanja i maskiranja? Nemački pisac se prurušio u srpskog profesora. Samo na trenutak, igre radi, dok ga ozbiljan slučaj nije pozvao u Meksiko. Tako bi se iluzija o Srbinu nadovezala na arčimboldijevsku iluziju. I prikaza Srbina bi bila, kako bi umesto mene rekao S., *prikaza prikaze*, fantomizovani fantom iz glave Fantoma B. To bi uveličalo višedimenzionalnost Arčimboldija, čime bi njegova čudovišnost bila još istaknutija.

Mislim da je vreme da prekinem s tim, rekao sam sebi. Kao da mi se Fantom izruguje. Ali, cela afera s profesorom, naročito posle prvog gutljaja meksičkog meskala, napitka vizija, kojim su se počastili evropski istraživači na Arčimboldijevom tragu u Santa Teresi, nekako ne želi da odustane od mene.

Ko je na kraju tog lanca uvišestručavanja kurvinski sin? Kao što Arčiboldi zaošijava kritičare tako Fantom B. mene okreće oko malog prsta. I onda niotkuda izbija njegov samrtni krik koji ne može da ne zaboli i pogađa me u srce: „Hej, *hombre*, moja bolest ne odgovara vašoj zaslepljenosti, vašoj gluposti, ne paše doktorandima i doktoradima, jer moja bolest je destruktivna i udara na jetru, na bubrege, na pluća, provaljuje u mozak, a vaši muzeji, univerziteti, vaše biblioteke i hramovi, i sva vaša ministarstva, ne podnose tu bolest, za njih smrtonosnu. Ali, ne umirete vi, ja umirem, vi samo praznite svoja creva. Za vas je i život nepodnošljiva bolest, pa ga lečite do smrti.“ Taj krik o bolesti je poput zamaha nožem. Probada.

Jasno je šta on kazuje: zapravo poričemo bolest. Njeno lečenje je samo oblik poricanja. Samo naši fantomi ostaju da žive posle naše smrti. Oni su vid trajanja na koji nikad ne bi trebalo da se žalimo. Ja se i ne žalim. Fantom B. mi je potreban, kao i ja njemu. Makar zasad.

Izvornik: Jovica Aćin, *Srodnici*, Laguna, Beograd, 2017, str. 163–171. (u štampi)